

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI ASOSIDA MEDIASAVODXONLIKNI RIVOJLANTIRISH: EMPIRIK TADQIQOT NATIJALARI VA PEDAGOGIK TAHLIL

Rustamova Sevara Komiljonovna
Osiyo Xalqaro Universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida ommaviy axborot vositalari (OAV) asosida talabalarda mediasavodxonlikni rivojlantirishning pedagogik samaradorligi empirik tadqiqot natijalari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi OAVdan metodik jihatdan asoslangan foydalanish talabalarning axborotni tanqidiy tahlil qilish, baholash va ongli axborot iste'moli ko'nikmalariga ta'sirini aniqlashdan iborat. Tadqiqot aralash metodologik yondashuv asosida olib borilib, 72 nafar talaba ishtirokida diagnostik so'rovnomalar, standartlashtirilgan testlar va pedagogik kuzatuv metodlari qo'llandi. Tadqiqot natijalari OAV asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning mediasavodxonlik darajasi, tanqidiy fikrlashi va bilish faolligini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatdi. Olingan xulosalar oliy ta'lim tizimida mediasavodxonlikni rivojlantirishni tizimli pedagogik vazifa sifatida joriy etish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Kalit so'zlar: ommaviy axborot vositalari, mediasavodxonlik, oliy ta'lim, empirik tadqiqot, tanqidiy fikrlash, axborot madaniyati.

KIRISH

Zamonaviy axborot jamiyati sharoitida oliy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri talabalarda axborot bilan ishlashga oid tanqidiy va refleksiv kompetensiyalarni shakllantirishdan iboratdir. Raqamli platformalar, internet nashrlari va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalayotgan axborot oqimlarining ko'pligi sharoitida talaba shaxsi tobora murakkab axborot muhitida faoliyat yuritishga majbur bo'lmoqda. Shu bois mediasavodxonlik bugungi kunda alohida bilim sohasi emas, balki zamonaviy mutaxassis tayyorlashning muhim tarkibiy komponentiga aylanmoqda.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mediasavodxonlik masalasi ko'proq nazariy jihatdan yoritilgan bo'lib, uning oliy ta'lim jarayonidagi real pedagogik samaradorligini empirik jihatdan asoslash yetarli darajada amalga oshirilmagan. Amaliyotda esa OAVdan foydalanish ko'pincha epizodik, metodik asoslanmagan va tasodifiy xarakter kasb etmoqda. Natijada media vositalari talabalarda chuqur tahliliy fikrlashni emas, balki passiv axborot iste'molchiligini kuchaytirishi mumkin.

Mazkur tadqiqot aynan shu muammodan kelib chiqib, oliy ta'lim sharoitida OAVdan maqsadli va metodik foydalanish talabalarning mediasavodxonlik darajasiga qanday ta'sir ko'rsatishini empirik asosda aniqlashga qaratilgan.

TADQIQOT METODLARI

Tadqiqot aralash metodologik yondashuv asosida olib borildi. Empirik tadqiqot Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillari institutida tahsil olayotgan 72 nafar bakalavriat bosqichi talabalari ishtirokida amalga oshirildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlar qo'llanildi:

- **Diagnostik so'rovnom**a, talabalarning mediasavodxonlik darajasi va axborot bilan ishlash odatlarini aniqlash maqsadida;
- **Standartlashtirilgan diagnostik test**, 20 ta yopiq va yarim yopiq savoldan iborat bo'lib, axborot manbalarining ishonchliligini baholash, manipulyativ xabarlarni aniqlash va media etikaga oid vaziyatlarni tahlil qilishga qaratildi;
- **Pedagogik kuzatuv**, OAV integratsiyalashgan mashg'ulotlar jarayonida talabalar faolligi, muhokamadagi ishtiroki va refleksiv fikrlash darajasini aniqlash uchun;
- **Taqqoslash metodi**, dastlabki (pre-test) va yakuniy (post-test) natijalarni solishtirish orqali pedagogik ta'sir samaradorligini aniqlash uchun.

Tadqiqot davomida ta'limiy videolar, internet nashrlari va media keyslar o'quv mashg'ulotlariga tizimli va rejalashtirilgan tarzda integratsiya qilindi.

NATIJALAR

Dastlabki diagnostika natijalari talabalarning mediasavodxonlik darajasi o'rtacha 46–48% atrofida ekanini ko'rsatdi. Ayniqsa, respondentlarning katta qismi axborot manbalarining ishonchliligini baholash, fakt va fikrni ajratish hamda media xabarlarning yashirin maqsadlarini aniqlashda qiyinchiliklarga duch kelgani aniqlandi.

OAV asosida tashkil etilgan ta'limiy mashg'ulotlar yakunida o'tkazilgan takroriy diagnostika natijalari esa mediasavodxonlik ko'rsatkichlarining barqaror o'sishini ko'rsatdi. Post-test natijalariga ko'ra, talabalarning axborotni tanqidiy tahlil qilish va baholash ko'nikmalari o'rtacha 20 foizdan ortiq o'sishni namoyon etdi. Talabalar manipulyativ media xabarlarni aniqlash, ishonchli manbalarni tanlash va media kontent asosida asoslantirilgan xulosalar chiqarishda ancha yuqori natijalarga erishdilar.

Pedagogik kuzatuvlar talabalar faolligining sezilarli oshganini, muhokamalarda mustaqil pozitsiya bildirish va dalillangan fikrlar ilgari surish holatlari ko'payganini tasdiqladi. Bu holat OAVdan metodik asoslangan foydalanish bilish faolligi va refleksiv tafakkurni rivojlantirayotganini ko'rsatadi.

MUHOKAMA

Olingan empirik natijalar mediasavodxonlikni rivojlantirish jarayoni o'z-o'zidan yuzaga kelmasligini, balki pedagogik jihatdan rejalashtirilgan va metodik asoslangan ta'lim faoliyati natijasida shakllanishini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari D.Buckingham va L.Masterman tomonidan ilgari surilgan tanqidiy mediasavodxonlik konsepsiyasi bilan metodologik jihatdan uyg'unlashadi, biroq mazkur tadqiqotda ushbu yondashuv oliy ta'lim sharoitida empirik jihatdan asoslandi.

Mazkur tadqiqot mediasavodxonlikni faqat texnik ko'nikmalar majmui sifatida emas, balki kognitiv, refleksiv va axloqiy komponentlardan tashkil topgan murakkab

integrativ kompetensiya sifatida talqin qilish zarurligini ko'rsatadi. OAVdan foydalanish samaradorligi esa o'qituvchining metodik tayyorgarligi va ta'lim jarayonining tizimli tashkil etilishiga bevosita bog'liq ekanligi aniqlanadi.

XULOSA

Empirik tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida ommaviy axborot vositalaridan metodik asoslangan va tizimli foydalanish talabalarning mediasavodxonligi, tanqidiy fikrlashi va axborot madaniyatini rivojlantirishda samarali pedagogik mexanizm ekanini ilmiy jihatdan asoslab berdi. OAV asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarning bilish faolligini oshirish bilan bir qatorda ularning axborot bilan ishlashga oid mas'uliyatli pozitsiyasini ham shakllantiradi.

Mazkur natijalar oliy ta'lim tizimida mediasavodxonlikni fanlararo va strategik pedagogik yo'nalish sifatida joriy etish zarurligini ko'rsatadi hamda zamonaviy axborot jamiyati sharoitida raqobatbardosh va tanqidiy fikrlovchi mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-sonli "Ilm-fan va ta'lim sohasini rivojlantirishga doir davlat siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 17-yanvardagi 23-sonli "Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. – Toshkent, 2021.
4. Buckingham D. *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. – Cambridge: Polity Press, 2003.
5. Kellner D., Share J. Critical media literacy, democracy, and the reconstruction of education // *Media Literacy: A Reader*. – New York: Peter Lang, 2007.
6. Masterman L. *Teaching the Media*. – London: Comedia Publishing Group, 1985.
7. Wardle C., Derakhshan H. *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework*. – Strasbourg: Council of Europe, 2017.
8. UNESCO. *Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines*. – Paris: UNESCO Publishing, 2013.
9. European Commission. *Digital Education Action Plan (2021–2027)*. – Brussels, 2020.
10. Potter W.J. *Media Literacy*. – Thousand Oaks: Sage Publications, 2019.
11. Hobbs R. *Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom*. – Thousand Oaks: Corwin Press, 2011.
12. Livingstone S. Media literacy and the challenge of new information and communication technologies // *The Communication Review*. – 2004.
13. Abduqodirov A., Xolmatova N. *Ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish asoslari*. – Toshkent, 2019.

14. To‘xtayeva D. Zamonaviy ta’limda mediasavodxonlik masalalari // *Pedagogika*. – 2021.
15. Rasulov R. *Talabalarda axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari*. – Toshkent, 2020.